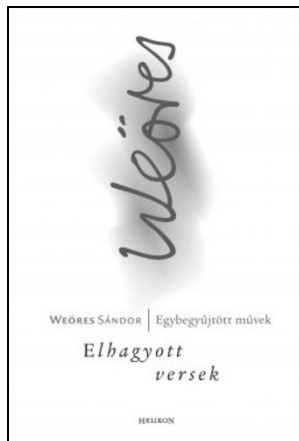

ÓCSAI ÉVA

Meglepetések a hagyatékban

WEÖRES SÁNDOR: ELHAGYOTT VERSEK

Helikon Kiadó
Budapest, 2013
 220 oldal, 4990 Ft

Weöres Sándornak azokból a verseiből, amelyek gyűjteményes kötetben (*Egybegyűjtött írások I–III.*) nem jelentek meg még életében, már készült két rövidebb antológia a költő halála óta: az egyik 1989-ben, a költő halálának az évében jelent meg Károlyi Amy válogatásában *A sebzett föld éneke* címmel, a másik pedig 1999-ben, ezt Steinert Ágota szerkesztette, és a *Versek a hagyatékból (Egybegyűjtött írások IV.)* címmel tette közzé.

A hagyatékban található versek feldolgozása ezt követően sem ért véget, és ennek a folyamatnak egy újabb állomása az „Egybegyűjtött művek” című sorozat, amely a Helikon Kiadó gondozásában jelenik meg folyamatosan Steinert Ágota szerkesztésében. A sorozat egyes kötetei a már korábban gyűjteményes kötetben megjelent Weöres-írásokat tartalmazzák kibővítve a hagyatékban talált, illetve korábban csak folyóiratokban publikált szövegekkel. A kiadó a sorozat részeként 2013-ban, a költő születésének 100. évfordulójára jelentette meg a több mint 700 oldalas *Elhagyott versek* című kötetet, amely meglepő verseket is tartalmaz.

A kiadványt összeállító Steinert Ágota, a Weöres-antológiák szövegeinek hűségese szerkesztője ezúttal az utószóban felfedi, hogy a költő kéziratait már 1973 óta gondozza, az *Elhagyott versek* összeállításához pedig roppant mennyiségű kéziratot, saját bevallása szerint 30 ezer oldalnyi szöveget dolgozott fel. Az új kötethez kiválogatott versek 1928 és 1989 között keletkeztek, vagyis ezek az írások, amelyeket Weöres Sándor nem tartott méltónak vagy alkalmasnak arra, hogy gyűjteményes kötetekben megjelenjenek, felölelik a 15 éves korától publikáló költő teljes pályáját. A kiadvány nem csupán az eddig publikálatlan kéziratokat tartalmazza, amelyek a PIM, az OSZK és az MTA Kézirattárából származnak, hanem folyóiratokban közölt verseket is, ugyanakkor sok olyan írás is létezhet, amelyet a szerző elajándékozott, vagy eddig feldolgozatlan újságban jelent meg, ebből adódóan a kötet – a szerkesztő várakozásainak megfelelően – tovább

fog bővülni újabb kiadvánnyal. Egy ilyen újabb kötetbe bekerülhetnek majd például Weöres Sándornak azok a gyerekkori versei, aforisztikus írásai is, amelyeket 1926-ban, 13 évesen kezdett el írni Hangya szövetkezeti irkába Cina néven, és a *Lyukasóra* című folyóirat mellékleteként jelentek meg hasonló kiadásban (1993/1, 1995/2).

A jelentős mennyiségű szöveg csoportosítása és kötetbe rendezése számtalan dilemma elé állította a szerkesztőt. A több változatban megírt verseknek olykor több verzióját is közölte, máskor csak a legteljesebbnek és véglegesnek vélt szövegeket. Az írásokat igyekezett kronológiai sorrendbe állítani, de igen sok olyan verset talált, amelyek keletkezési idejét nem tudta meghatározni, ezért ezeket a kötet utolsó fejezetében helyezte el. A filológiai természetű kérdéseken kívül a versek elrendezése is fejtörést okozott, mivel azok sokféleképpen osztályozhatók, és valószínűleg ebből adódik, hogy bár külön fejezetbe gyűjtötte a színjátékokhoz írt betétverseket (55–76.), mégsem ott helyezte el *A kétféjű fenevadhoz írt Arcjátékp próbát* (34.), a *Holdbeli csónakosból* kimaradt *Parasztdalt* (262.) és a *Csendháborító* című színjátékterv betétdalait (604.). Emellett a szerkesztői utószó nem tér ki arra, hogy a gyűjteményben nem szerepel a *Versek a hagyatékból* című kötet minden írása, ezért arra sem ad magyarázatot, hogy miért maradt ki ezek közül igen sok vers az *Elhagyott versek* kötetből. A kiadó pedig úgy döntött, hogy a több mint 700 oldalas kötethez betűrendes tartalomjegyzéket nem készít, ami egy ilyen terjedelmű, sok rövid szöveget tartalmazó kötet esetében igazán csak megnehezíti a szövegek visszakeresését.

A vegyes színvonalú *Elhagyott versek* megjelenése részben azért jelent meglepetést, mert bár Weöres Sándornak elsősorban a kései, idős kori verseire volt jellemző az alanyi líra, a kötetben több vallomásos, önreflexív írás is szerepel. Ezek egy része létösszegző vers (*Fél évszázada...* 426.), némelyik költői hitvallását fogalmazza meg: „Nem akarok szénnel rajzolni, mint Ady, / se olajjal, mint Kosztolányi, / se akvarellal, mint Juhász, / Kassák módjára szögecselni és ragasztani se akarok, / se márványból faragni, mint Szabó Dezső.” (*Számadás*, 225.) Több olyan vers is található a gyűjteményben, amelyek a költői szerepre és a létezésre reflektál: „Hallgatni szeretnék. De akkor mért vagyok költő? / Nem-lenni szeretnék. De akkor minek élek? / Minek ez a sóvárgás, a nemléte s hallgatás felé, / mikor belőle évmilliók jutnak, / s az élet perzselő parazsa / csak hatvan-nyolcvan évig.” (*Jó volna még*, 597.) Az önreflexív versek jelentős hányada a költészetét érintő kritikára vagy támadásokra adott válasz. (572–574., 639–641.) Ennek egyik példája *A kudarc* (438.) című vers, amely a költő szándékaival szembeni értetlenségre válaszol: „Én jót akartam: ősz vagy távoli / épség-szépség forrásokat kutattam, / az önmagát faló ember-gomoly / hús gyógyszeréül, mit se várva érte, / s kaptam szidást: »Ez nincs, ne is legyen.«” Sok esetben az ellene felhozott vádakat halmozza: „Irgalmazatok író társaim, / ne olvassátok rám, mint a leprásra foltjait: / pesszimista, nihilista, existencialista, / szürrealista, spiritualista, / ne ontsatok rám az ista-géppisztolyból golyózápport” (*Vers és variációja*, 572.). Némelyik versben önmagával szemben is erős önkritikát fogalmaz meg (439., 478., 484.), máskor a felesége záporozó szidalmait érzékeli elviselhetetlennek (622–625.) A kritika egyik szellemes és költészetileg is különleges megformálása az 1932-ben keletkezett, *Találkozás egy régi költővel* (222.) című vers, amelyben az éppen verset fogalmazó költő verseit egy látomásbeli 19. századi költő, Himfy kortársa véleményezi a kort idéző humoros metaforákkal, kis Himfy-versszakokban.

Weöres Sándornak több jelentős verse és színjátéka tartalmaz társadalomkritikát, azonban az életében publikálatlan versek között nagy számban található a politikára és a történe-

lemre reflektáló írása (pl. 592–596.). Ezek közül az egyik legmeglepőbb az 1956-ban keletkezett *Rapszódia a kivívott szabadságról* (412.) című vers két variációja, és így hangzik a második változat egyik részlete: „Szibéria vett körül minket / fagyos, ködös, szűk gorizont / hol lefagy minden terv bimbója / s kurta vasban zörög a csont. // A tundra a torkunkra lépett, / így tengődünk több mint tíz évet, / a sztyeppe részeg félnomádja / gégénk markolva magyarázta, / mi a műveltség és a tudás, / az élenjáró haladás.” A forradalom leverése után született a *Míly mámorító volt* és a *Végül angyal szállt le ránk* (416.) kezdetű vers. A politikai tárgyú versek közé tartozik a *Sztálin sírfelirata* (428.) és a *Humanizmus* (660.) – ezek már a *Versek a hagyatékából* című kötetben is szerepeltek –, valamint a rabszolgák nézőpontjából megírt *Tömegdal* (574.), amely így kezdődik: „Rabszolgának lenni mi dicső, mi jó! / Jaj, de sokat szenvedsz értünk, fáraó, / amíg mi vidáman hordjuk a követ, / imába görnyeszted értünk fejedet. / Föl, dallal előre! rajta hát! / építsük urunk piramisát!”

A kötet sok olyan verset tartalmaz, amely *A teljesség felé* című prózakötet gondolatvilágát, esztétikai, filozófiai és vallási nézeteit fogalmazza meg újabb és újabb formában. Közülük az egyik legterjedelmesebb az *Én, a határtalan szellem* (275., 538.) című 49 részes vers, amely társadalmi és politikai tárgyú fejtegetéseket is tartalmaz. A szöveg különlegessége, hogy megszemélyesítve, beszélő énként jelenik meg benne a „határtalan szellem”, amely az említett prózakötetben a „létezés” megfelelője, és a nyitottság illetve a változatlanság jellemzi, szemben az „élettel”, amelyre a zártság, a körülhatároltság és a változás jellemző. A versben így határozza meg önmagát: „Mi vagyok én? / A határtalan szellem, / a parttalan, közös áram a testben, / az emberben és művében megtestesülök. / Előbb-utóbb elkallódik a testem, / És én megtestesülök újra, / amíg van, aki engem közvetítsen, / amíg van, aki rám figyeljen.” (540.)

Konkrét helyszínekhez fűződő versek találhatók a kötetben, amelyek elsősorban Pécshez és környékéhez kapcsolódnak, de előfordul benne egy *Szeged* című vers is 1974-ből, amely feltehetően azután keletkezhetett, hogy Weöres Sándor a városba látogatott, és Ilia Mihállyal sétát tettek a Dóm téren. A vers így hangzik: „Tisztelt bölcs Múemlékbizottság, / Dömötör tornyát le ne bontsák, / páratlan a föld kerekéségen, / ha volt flyen, már ledőlt régen.” (462.) Továbbá egy másik szegedi vonatkozású vers is található az *Elhagyott versek* kötetben, amelynek *Bálint Sándor emlékére* a címe. (664.) Az irodalomároknak készült vagy róluk szóló versekből is szép számmal akad a gyűjteményben, így például a fiatal Weöres Sándor a *Kis modern irodalomtörténetben* (195.) fest néhány íróról és költőről nem mindig hízelgő képet egy-egy tömör, gyakran metaforikus jellemzésben. Babitsról ezt írja: „Költői suszter, aki azonban a legprímább vers-topánokat szegecseli.” A költőkön kívül festőkhöz szintén írt verseket (például *Zugor Sanyinak* 654.), de emellett bemondónőhöz, úgymint Kazimir Károlyné Takács Marikához is (654.).

Az *Elhagyott versek* az életmű egészéhez illeszkedve különleges nézőpontú verseket is tartalmaz, például egy növény (*Világfa* 86.), vagy egy állat (*A szarvas* 637.) szerepébe helyezkedve olvashatunk monológokat, de az emberiség történelmi idejében kiterjesztett, sokféle identitással rendelkező én monológja szintén előfordul: „Festő voltam négyezer évig. Bojtár voltam fűszálon másztam, / Kerékbetörtek, királlyá kentek, fölnegyeltek. / De nem vagyok senki, csak átuszás az iramló semmiségen. / Aztán ebből is felbredem s még mindig alszom. / Egy voltam és mindenki voltam és senki voltam, üres hangláda, szerepet daloltam.” (665.) A hagyatékban maradt szövegek között jelentős számú egysoros vers és gyermekvers olvasha-

tó, valamint gyakoriak a mítoszok elemeihez, világgépéhez, a kezdethez, az eredethez és a véghez kapcsolódó írások. Az *Álom az őskorról* (559.) című vers Weöres Sándor mitikus hoszszúverseinek a képvilágát idézi mozgalmas tárgyi világgal, amely sokféle érzékletre hat, és gazdag metaforikus nyelven szólal meg.

A nagy filológiai munkával összeállított gyűjtemény jelentős lépés abba az irányba, hogy Weöres Sándor teljes életművének minél több részletét megismerjük. A kötet nemcsak abba enged betekintést, hogy milyen lehetséges szempontok szerint válogatta ki a publikálásra alkalmas verseit, hanem abba is, hogy milyen verstémák és -ötletek foglalkoztatták, milyen költői eszközöket választott hozzájuk, ezáltal tovább árnyalódhat a költészete folyamatáról és történetéről alkotott képünk.

DARÁZS JÓZSEF: VÍZIÓ